

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2022

Ruumiin ensisijaisuus ja ihmisen ajallinen olemus informaatiotutkimuksessa: Esimerkkinä informaatiolukutaito työelämässä

Anna Suorsa

Oulun yliopisto

anna.suorsa@oulu.fi

<https://orcid.org/0000-0003-1472-3675>

Asiasanat: ruumiillisuus, informaatiotutkimus, fenomenologia, informaatiolukutaito

Viittaaminen: Suorsa, A. (2022). Ruumiin ensisijaisuus ja ihmisen ajallinen olemus informaatiotutkimuksessa: Esimerkkinä informaatiolukutaito työelämässä. *Informaatiotutkimus*, 41(2–3), 149–152. <https://doi.org/10.23978/inf.122661>

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Johdanto

Miten ymmärtää informaatio ja tutkimuksenkohde, kun tutkimme informaatiolukutaitoa, informaatiokäyttäytymistä tai tiedonhallintaa erilaisissa ympäristöissä? Kuinka käsittää ja käsitteellistää ihmistä ja informaatiota tutkimuksen kohteena? Näitä kysymyksiä on tarkasteltu informaatiotutkimuksessa erilaisten metateoreettisten ja tieteenfilosofisten jäsenysten avulla, ja erilaiset ymmärrykset tutkimuksen kohteesta ovat muokanneet sitä, mitä ja miten tutkimusta on tehty (Capurro & Hjørland, 2003; Talja et al., 2005; Budd, 2005). Viime vuosikymmeninä sosiokonstruktivistiset ja konstruktionistiset lähestymistavat ovat vallanneet alaa tiukasti kognitiivisesta lähestymistavasta ja informaatioon kytkeytyvät ilmiöt nähdään usein toiminnan, vuorovaikutuksen ja kokemuksen kautta (Talja et al., 2005; Hjørland, 2004). Tutkimuksen kohteiksi ovatkin nousseet mm. informaatiokäytännöt ja informaation käytön kokemuksellinen, sosiaalinen ja yhteisöllinen luonne. Samalla informaatiotutkimuksen alalla on herätty huomaamaan, että ihmiset ovat maailmassa ruumiillisina olentoina, ja tämän on nähty vaikuttavan merkittävästi siihen, miten informaatioon liittyviä ilmiöitä on mielekästä tarkastella (esim. Lloyd, 2010; Gorighanaz, 2016; Huttunen et al., 2019).

Samalla, kun ymmärrys tutkimuksen kohteesta muuttuu, on tarpeen tarkastella ontologisia ja epistemologisia perusteita informaatioon liittyvien ilmiöiden määrittelyyn ja kehittämiseen. Kenestä ja mistä puhumme, kun puhumme ihmisistä ja informaatiosta, ja miten ihmisen ruumiillisuuden ottaminen tutkimuksen lähtökohdaksi määrittää sitä, miten voimme jäsentää ihmisen, informaation ja ympäristön suhdetta? Tässä esityksessä tarkastelen, miten informaatioon liittyvien ilmiöiden tutkimus kytkeytyy käsitykseen ihmisistä ruumiillisina olentoina ja maailmasta materiaalisena ympäristönä. Esitän, että ruumiinfenomenologinen käsitys ihmisistä (Heidegger, 1985; Merleau-Ponty, 2006) tarjoaa lähtökohtia ymmärtää ruumiillista tapaamme elää maailmassa ja jäsentää myös ihmisen, materiaalsen maailman ja informaation välistä suhdetta, tarjoten myös sillan erilaisten ilmiöiden empiiriseen tarkasteluun. Esitän myös, miten kyseisistä lähtökohdista lähtien voidaan ymmärtää ja tutkia informaatiolukutaitoa työelämässä.

Ruumiinfenomenologiset lähtökohdat

Esitykseni perustana on ruumiinfenomenologian klassikon Maurice Merleau-Pontyn (2006) tarjoama kuvaus ihmisestä ja tutkimuksen tekemisestä. Merleau-Pontyn fenomenologia alkaa sen tunnistamisesta, että ihmisruumis

on lähtökohta kaikelle ymmärryksellemme maailmasta, ja näin myös kaiken tiedonmuodostuksen perusta. Tämä ruumis on lihaa ja verta ja ainutlaatuisen sellaisenaan (Merleau-Ponty, 2006). Ruumis ja sen kokemukset ovat luonteeltaan ensisijaisia, eikä ole muuta tapaa olla yhteydessä maailmaan kuin ruumiillisen kokemuksen kautta. Siten kaikki, mitä ihminen tietää ja ymmärtää, on syntynyt ruumiin ja maailman kohtaamisessa, havaintojen kautta. Näin tieto ja ymmärtäminen on jatkuvasti muutoksessa ihmisen eläessä, ja ne rakentuvat menneiden kokemusten varaan (Merleau-Ponty, 2006). Tässä pohjana on fenomenologinen aikaan, paikkaan ja kokemukseen kiinnittyvä kuvaustapa, jossa ihminen on saumaton osa ympäristöään, eikä erotettavissa yksilönä, objektina tai subjektina (Heidegger, 1985). Näin ihminen näyttäytyy toiminnassaan todellistuvana ja jatkuvasti muuttuvana, ja samalla toiminnallaan muuttaa maailmaa ympärillään. Näin ihminen on kuvattavissa aina suhteessa toisiin ihmisiin, ympäristöön ja ajankohtaan (Heinämaa, 1996). Nämä lähtökohtanaan Merleau-Ponty (2006) jäsentää ruumiiseen sidotun havainnon ja kokemuksen rajoja ja mahdollisuuksia.

Nämä rajat ja mahdollisuudet antavat lähtökohdat käsittää ihmiset ja informaatio, joka on kaikki se maailmassa, jonka ihminen havaitsee: ei ole informaation käyttöä, prosesseja tai toimintaa ilman ruumista ja jotain ajallista hetkeä ja tilannetta, jossa ihmisen ja informaation kohtaaminen tapahtuu. Tämä antaa informaatiotutkimuksen piirissä tehtävälle tutkimukselle mahdollisuuden tarkastella ympäristöä, ihmisiä ja informaatiota, ei erillisinä, vaan yhtenä toisiinsa kietoutuvana systeeminä. Lisäksi se antaa mahdollisuuden nähdä ihmiset eri yhteyksissä jatkuvana muutoksena: elämme, muokkaamme ja olemme maailman muokkaamia. Ruumiin-fenomenologia luokin lähtökohdat ihmisten tutkimiselle ajallisina olentoina, joilla on aina historialliset juuret, jotka ovat läsnä toimissamme ja tulkinnoissamme. Näin korostuu myös toiminnan ja tapahtuvan tarkastelu: ihminen on aina tässä ja nyt, ja tämä oleminen kietoutuu menneisyyteen ja tulevaisuuteen.

Esityksessäni tarkastelen, miten informaatiolukutaitoa voidaan tutkia ja käsittää työelämässä näistä ruumiillisuuden ensisijaisuuden ja ihmisen ajallisen olemuksen lähtökohdista (Lloyd, 2010; Suorsa & Halkola, 2022). Aineistoni on kerätty etnografisesti 6 vuoden aikana tutkimusyhteisössä, jonka tavoitteena oli luoda uutta tutkimustietoa uusiutuvista energiamarkkinoista. Aineisto koostuu havainnointipäiväkirjasta, videoaineistosta ja tutkimusyhteisön tuottamista dokumenteista. Tarkastelen myös, mitkä ovat ruumiin-fenomenologiaan perustuvan tutkimuksen rajat.

Lähteet

- Budd, J. M. (2005). Phenomenology and information studies. *Journal of Documentation*, 61(1), 44–59. <https://doi.org/10.1108/00220410510578005>
- Capurro, R., & Hjørland, B. (2003). The concept of information. *Annual review of information science and technology*, 37(1), 343–441. <https://doi.org/10.1002/aris.1440370109>
- Gorichanaz, T. (2016). Documents and Time. *Proceedings from the Document Academy*, 3(1), Article 7. <https://doi.org/10.35492/docam/3/1/7>
- Heidegger, M. (1985). *Being and time*. Blackwell.
- Heinämaa, S. (2000). *Ihmetys ja rakkaus. Esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta*. Nemo.
- Hjørland, B. (2004). Arguments for Philosophical Realism in Library and Information Science. *Library Trends*, 52(3), 488–506.
- Huttunen, A., Kähkönen, L., Enwald, H., & Kortelainen, T. (2019). Embodied cognition and information experiences of transgender people. *Information Research*, 24(4). <http://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1940.html>
- Lloyd, A. (2010). Corporeality and practice theory: exploring emerging research agendas for information literacy. *Information Research*, 15(3), colis794. <http://InformationR.net/ir/15-3/colis7/colis704.html>
- Merleau-Ponty, M. (2006). *Phenomenology of Perception*. Routledge.
- Suorsa, A., & Halkola, E. (2022). Knowledge-creating interaction and Information Literacy in organizations - an empirical study in the context of research and development project. Teoksessa S. Kurbanoglu, S. Špiranec, Y. Ünal, J. Boustany & D. Kos, (toim), *Information Literacy in a Post-Truth Era. ECIL 2021*. Communications in Computer and Information Science, vol 1533. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-99885-1_23
- Talja, S., Tuominen, K., & Savolainen, R. (2005). ”Isms” in information science: constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*, 61(1), 79–101. <https://doi.org/10.1108/00220410510578023>